

УДК 346.242

JEL classification: F02

Наталія ПАВЛЕНКО

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра соціальних та економічних
дисциплін,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, Україна
E-mail: panavi2015@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7460-7380

Тетяна ЧЕЛОМБІТЬКО

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
кафедра соціально-економічних дисциплін,
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, Україна
E-mail: tanjuhache@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5742-8206

Олена ЧЕРНЯЄВА

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра економіки підприємств та
менеджменту,
Навчально-науковий професійно-педагогічний
інститут
Українська інженерно-педагогічна академія,
Україна
E-mail: chernyeva@i.ua
ORCID ID: 0000-0003-2339-9416

© Наталія Павленко, Тетяна Челомбїтько,
Олена Черняєва, 2021

Отримано: 02.02.2021 р.
Прорецензовано: 18.02.2021 р.
Рекомендовано до друку: 24.02.2021 р.
Опубліковано: 24.02.2021р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Наталія Павленко (Україна)
Тетяна Челомбїтько (Україна)
Олена Черняєва (Україна)

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається поняття добросовісної та недобросовісної конкуренції з точки зору різних науковців. Розкриваються концепції та типи дій, що суперечать торгівій та іншій добросовісній діловій практиці, а саме: незаконне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення йому перешкод у конкурентному процесі та досягнення незаконної конкурентної переваги, збір, розкриття та використання комерційної таємниці, а також наведено характеристики цих напрямків. Проаналізовано сутність впливу різних факторів на умови розвитку конкуренції в економіці України. Досліджується основні напрямки державної політики щодо обмеження монополізму та розвитку конкуренції як невід'ємної частини внутрішньої економічної та соціальної політики держави. Проведено аналіз динаміки основних передумов для створення конкурентного середовища в економіці України. Пояснено кількість та структуру припинених порушень щодо недобросовісної конкуренції. Встановлено основні цілі та завдання Антимонопольного комітету України, напрямки державної антимонопольної політики. Встановлено напрями вдосконалення діяльності органів Антимонопольного комітету щодо регулювання наслідків нецінової конкуренції в Україні. Слід зазначити, що одним із методів захисту від недобросовісної конкуренції є проведення антимонопольної діяльності, тобто контролю діяльності окремих компаній, спрямованої на створення та підтримку конкурентного середовища, особливо конкурентних відносин. Викладено механізми захисту від недобросовісної конкуренції, передбачені чинним законодавством України. Визначено фактори, що впливають на вибір методів захисту компанії від недобросовісної конкуренції. Проаналізовано основні проблеми запровадження законодавства про конкуренцію ЄС до законодавства України. Зокрема, зазначається, що для поглиблення відносин з ЄС регуляторні норми мають бути вдосконалені відповідно до європейських стандартів. При аналізі норм конкурентного законодавства України виділяється їх складність та підкреслюється, що законодавство України в сфері конкуренції містить норми, категорії та інститути кількох галузей права, що регулюють відносини різного змісту з використанням норм матеріального та процесуального права.

Павленко Н., Челомбїтько Т., Черняєва О. Теорія та практика недобросовісної конкуренції в Україні. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 25-36.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.025>

Ключові слова: конкурентне середовище; монополізація; конкуренція; конкурентна політика; недобросовісна конкуренція.

UDC 346.242

JEL classification: F02

Nataliia PAVLENKO

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Social and Economic Disciplines,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Ukraine*

E-mail: panavi2015@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7460-7380

Tetiana CHELOMBITKO

*PhD in Economics,
Senior Research Officer,
Department of Social and Economic Disciplines,
V. N. Karazin Kharkiv National University,*

E-mail: tanjuhache@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5742-8206

Olena CHERNIAIEVA

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Economics of Enterprises and
Management Educational, Ukrainian Engineering
Pedagogics Academy,*

E-mail: chernyeva@i.ua
ORCID ID: 0000-0003-2339-9416

© Nataliia Pavlenko, Tetiana Chelombitko,
Olena Cherniaieva, 2021

Received: 02.02.2021
Revised: 18.02.2021
Accepted: 24.02.2021
Online publication date: 24.02.2021

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Nataliia Pavlenko (Ukraine)
Tetiana Chelombitko (Ukraine)
Olena Cherniaieva (Ukraine)

THEORY AND PRACTICE OF UNFAIR COMPETITION IN UKRAINE

ABSTRACT

The article considers the concept of fair and unfair competition from the point of view of different scientists. Concepts and types of measures that contradict trade and other fair business practices are revealed, namely: illegal use of the business reputation of the business entity, creation of obstacles in the competitive process and achievement of illegal competitive advantage and collection, disclosure and use of trade secrets. Characteristics of these instructions. The essence of the influence of various factors on the conditions of development of competitive positions in the economy of Ukraine is revealed. The state policy on restriction of monopoly and development of competition as an integral part of internal economic and social policy of the state is considered. An analysis of the dynamics of the main structural competitive conditions in the economy of Ukraine. The number and structure of terminated violations of unfair competition are explained. The main goals and objectives of the Antimonopoly Committee of Ukraine, directions of antimonopoly policy are established. The directions of improvement of activity of bodies of the Antimonopoly committee concerning regulation of consequences of non-price competition in Ukraine are established. It should be noted that one of the methods of protection against unfair competition is to conduct antitrust activities, ie the activities of individual companies (legal entities and individuals) aimed at creating and maintaining a competitive environment, especially competitive relations. The mechanisms of protection against unfair competition provided by the current legislation of Ukraine are stated. The factors influencing the choice of methods to protect the company from unfair competition are identified. The main problems of introduction of the EU competition legislation into the legislation of Ukraine are analyzed. In particular, it is noted that in order to deepen relations with the EU, regulatory norms must be improved in accordance with European standards. In analyzing the rules of competition law, their complexity is highlighted and it is emphasized that the competition law of Ukraine contains rules, categories and institutions of several branches of law governing relations of different content using the rules of substantive and procedural law.

Pavlenko, N., Chelombitko, T., & Cherniaieva, O. (2021). Theory and practice of unfair competition in Ukraine. *Economic analysis*, 31 (1), 25-36.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.025>

Keywords: competitive environment; monopolization; competition; competition policy; unfair competition.

Вступ

Глобалізація дає змогу українським компаніям вийти на нові ринки, що не тільки відкриває їм нові можливості, але й змушує адаптуватися до нових ринкових умов відповідно до міжнародних стандартів.

Важливою частиною механізму ринкової економіки є конкуренція – економічний процес взаємодії та боротьби виробників за найбільш сприятливі умови для виготовлення та реалізації товарів з метою отримання найбільших прибутків. Добросовісна конкуренція сприяє розвитку та успіху компанії. Створення конкурентного середовища, захист економічної конкуренції та регулювання ринкових відносин мають прямий вплив на економічний розвиток держави. В результаті нецінової конкуренції більш успішні учасники ринку стають лідерами, що дає їм можливість розширити конкурентні інструменти: поліпшення якості продукції, розширення товарного асортименту, збільшення витрат на рекламу.

Однак конкуренція між бізнесом за попит споживачів на ринку може проводитися як добросовісно, так і шляхом конкурентної діяльності, яка шкодить споживачам, конкурентам та суспільству загалом. У цьому випадку ми маємо справу з недобросовісною конкуренцією – явищем, яке вкрай небажано для української держави в період побудови ринкових відносин, що повинні відповідати міжнародним стандартам. Компанії, що використовують методи нецінової конкуренції (чесної та недобросовісної), можуть зловживати власним ринковим становищем, поглинати інші компанії, сприяти концентрації виробництва та спричиняти монополізацію економіки.

Теоретичною та практичною основою для вивчення проблеми недобросовісної конкуренції є роботи таких вчених, як Г. Андрощука, О. Безух, А. Бойка, З. Борисенка, А. Варламової, І. Дахно, Т. Демченка, А. Дерингер, А. Кисліцина, І. Коваль, С. Кузьміна, Н. Круглова та інших, які працюють над дослідженням недобросовісної конкуренції та вивчають методи боротьби з нею.

Смірнова К. В. аналізує регулювання конкуренції та вивчає «правила конкуренції» в різних угодах асоціації ЄС [3], Андрощук Г. О. – правовий захист комерційної таємниці в ЄС [3], Бакалінська О. О. – проблеми та перспективи конкурентного законодавства України [5], Гороховська О. В. та Семенюк І. С. – захист комерційної таємниці у міжнародному праві та у міжнародному законодавстві [8], Горбаль Н. І., Романишин С. Б. та Когут В. І. – імплементацію антимонопольного законодавства ЄС в Україні [7], Мовчан А. В. –

правове регулювання для захисту економічної конкуренції в умовах європейської інтеграції [18].

Мета статті

Метою статті є вивчення понять та видів недобросовісної конкуренції, а також практики антимонопольного регулювання в Україні щодо використання вітчизняними компаніями методів конкуренції, що не пов'язані з регулюванням цін, визначення необхідності вдосконалення державного регулювання монополізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Безперечно, ефективна та безкомпромісна боротьба з недобросовісною конкуренцією є одним із пріоритетних напрямків економічної політики країни. В країні, де шанують честь, гідність та репутацію бізнесу, а в економіці панує дух здорової конкуренції, монополії в економіці не існують, а навпаки, є якісні передумови для ефективного функціонування економіки.

Визнання принципів добросовісності в конкуренції неможливе без їх належного закріплення та впровадження у систему конкурентного законодавства. Історія становлення та розвитку конкурентного законодавства в різних країнах має суттєві відмінності через необхідність врахування національних особливостей правового захисту конкуренції, традицій та звичаїв бізнесу, адміністративної та судової практики [7, с. 182].

Концепція добросовісності має вирішальне значення не лише для регулювання цивільно-правових норм, а й для встановлення захисту від недобросовісної конкуренції. Слід зазначити, що добросовісна конкуренція є необхідною умовою для розвитку не тільки конкурентного середовища, але і всієї держави. З огляду на це, визнання в ст.13 Цивільного кодексу України недобросовісної конкуренції у формі зловживання правами дає підстави для вивчення даного поняття з точки зору цивілістичної концепції зловживання правом та визначення концептуальних основ захисту добросовісної конкуренції в Україні.

Загальне поняття недобросовісної конкуренції міститься в Паризькій конвенції про охорону промислової власності. Відповідно до статті 10bis Конвенції, «актом недобросовісної конкуренції вважається акт конкуренції, що суперечить чесній виробничій та комерційній практиці». Приклади деяких актів недобросовісної конкуренції містяться у статті 10bis (3) Конвенції, і перелік не призначений вичерпним.

Недобросовісна конкуренція – це будь-яка незаконна конкурентна діяльність компаній, яка порушує загальновизнані правила, торгівлю та інші добросовісні ділові практики. Іншими словами, недобросовісна діяльність компаній, які при

конкуренції створюють певні перешкоди, через які вони отримують нечесну перевагу, і називається недобросовісною конкуренцією.

Завдяки швидкому розвитку економіки на ринку стає все більше компаній, які вдаються до нечесного способу отримання конкурентної переваги. Ці компанії вдаються до недобросовісної конкуренції для просування своїх товарів (послуг). Недобросовісна конкуренція є по суті актом, що порушує торгівлю та інші добросовісні звичаї в господарській діяльності.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», статтею 32 Господарського кодексу України: «..недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності». Відповідно до закону, до таких актів належать:

1. Незаконне використання ділової репутації суб'єкта господарювання (неправомірне (тобто без отримання відповідного дозволу) використання чужих символів, рекламних матеріалів, упаковки; незаконне використання товарів іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду товару; порівняльна реклама).

2. Створення перешкод для компаній у процесі конкуренції та досягнення незаконних конкурентних переваг (дискредитація компанії – тобто розповсюдження неправдивої, неповної або недостовірної інформації, що завдає шкоди репутації конкурента, бойкот компанії; схильність; схилення постачальників до дискримінації покупців (замовників); підкуп працівників, посадових осіб постачальників, покупців; отримання

неправомірної конкурентної переваги, тобто такої, що стала можливою шляхом порушення закону; поширення оманливої інформації).

3. Незаконне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [1].

Деякими з найпоширеніших видів недобросовісної конкуренції є:

- використання без дозволу імені, торгового найменування, торгової марки (торгового знаку та знаку обслуговування), рекламних матеріалів, упаковки товарів та рекламної інформації, назв інших компаній або подібних до них назв, що спричиняє або може призвести до поєднання ідентифікаційної інформації порушника з інформацією про діяльність іншої компанії;
- продаж товарів іншого виробника під своєю назвою, позначенням;
- відтворення зовнішнього вигляду товарів іншого господарського підрозділу та введення їх в господарський обіг без чіткого зазначення виробника копії;
- поширення оманливої інформації (наприклад, розповсюдження неповної, неточної або неправильної інформації про походження товару, виробника, продавця, спосіб виготовлення, джерела та спосіб придбання, обсяги чи місце продажу, споживчі характеристики, якість, комплектність, придатність до застосування, характеристики стандартів, особливості продажу товарів, робіт, послуг, ціни та знижки на товар чи послугу);
- інші дії, що суперечать торгівлі та іншій чесній діловій практиці (рис. 1).

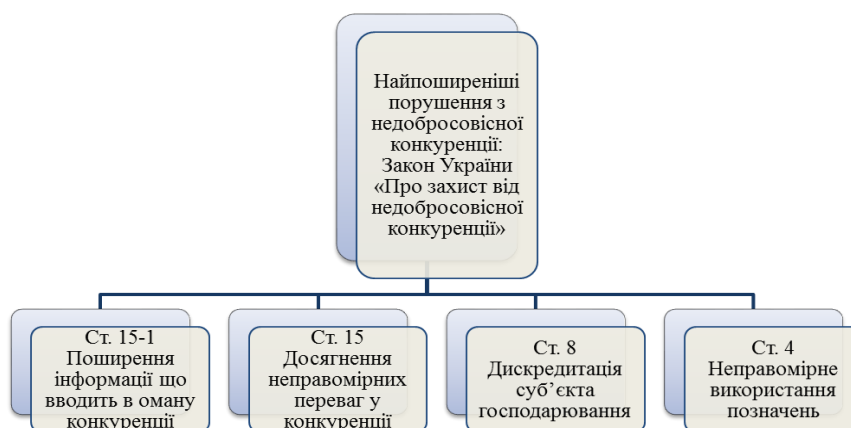

Рис. 1. Найпоширеніші види недобросовісної конкуренції

Джерело: складено автором за даними [1].

Будь-яка вигода, яку отримує конкурент через порушення законів чи інших нормативних актів, є незаконною, і їх використання є проявами недобросовісної конкуренції.

Жодна компанія не застрахована від недобросовісного конкурента, тому повинна ретельно вивчити ринок, на якому вона працює, і негайно реагувати на недобросовісну ділову практику.

Останні кілька років характеризуються впливом різних факторів на умови розвитку конкурентного середовища в економіці України. З одного боку, політична стабілізація демократичних принципів та консолідація українського суспільства на основі європейських інтеграційних зусиль, перебіг сучасної ринкової економіки, дерегуляція та деолігархізація економічного життя сприяли створенню умов для конкурентних відносин на національних ринках [8, с. 86]. З іншого боку, одним з основних факторів, що стримують розвиток економічних процесів, є нерівність конкурентних умов, яка виникає внаслідок активного використання нецінових методів добросовісної та недобросовісної конкуренції та регулюється системою державних методів регулювання конкуренції.

Переважає більшість недобросовісних конкурентних засобів пов'язана з порушенням прав інтелектуальної власності, таких як винаходи, корисні моделі, торгові марки, промислові зразки та багато іншого.

Згідно з звітом АМКУ за 2019 рік, загальна кількість призупинених порушень в сфері недобросовісної конкуренції становила 650, що складає близько 12% від загальної кількості призупинених порушень, що стосуються економічної конкуренції. Найпоширенішим було поширення інформації, що не відповідає дійсності (90%). Решта – незаконне використання чужої символіки, рекламних матеріалів та упаковки – 4%; отримання незаконної конкурентної переваги шляхом порушення законодавства – 5%; введення в комерційний обіг товарів іншого виробника під власним позначенням, порівняльна реклама, дискредитація інших компаній, сприяння до бойкотування інших компаній з боку споживачів чи партнерів – 1%.

Провідним ринком, де мали місце виявлені та припинені прояви недобросовісної конкуренції за 2017-2019 роки є агропромисловий комплекс (близько 53% у 2019 році, 46% у 2018 році, 32% у 2017 році).

Наступним за величиною кількістю порушень недобросовісної конкуренції зі значною різницею, але стабільною питомою вагою, є ринок охорони здоров'я, фармацевтики та медичних виробів (близько 16% у 2019 році, 13% у 2018 році, 11% у 2017 році) [17].

За оцінками АМКУ, обсяг ринків, на яких відновились умови для добросовісної конкуренції завдяки заходам, здійсненим комітетом у 2019 році, перевищив 1,3 млрд. грн. Цікаво, що частка

випадків недобросовісної конкуренції, що були припинені наданням рекомендацій, від загальної кількості таких порушень у 2019 році склала близько 82%. В інших випадках припинення правопорушень відбувалося шляхом застосування штрафних санкцій.

У 2019 році за порушення в усіх сферах було покарано штрафом понад 4,1 млн грн. за порушення законодавчих норм про захист від недобросовісної конкуренції. Найбільшу кількість та суму штрафних санкцій було накладено за здійснення неправомірного оформлення товару, що може призвести до плутанини з діяльністю іншої компанії, а також за неправомірне використання позначення при оформленні етикеток товарів [17].

Одним із методів захисту від недобросовісної конкуренції є здійснення компаніями антимонопольної діяльності, тобто діяльності окремих компаній (юридичних та фізичних осіб), спрямованої на створення та підтримку конкурентного середовища, особливо конкурентних відносин.

На вибір методів захисту компанії від недобросовісної конкуренції впливають такі фактори [10]:

- якість законодавства з захисту від недобросовісної конкуренції;
- наявність добросовісної конкуренції на ринку;
- підвищення обізнаності бізнесу про власні права, що стосуються захисту від недобросовісної конкуренції;
- прагнення учасників ринку отримати надлишковий прибуток;
- надійність захисту прав учасників ринку;
- побудова стабільних ділових відносин з партнерами;
- рівень сформованості конкурентного середовища;
- недоліки в системі управління;
- ступінь залежності від постачальників сировини з-за кордону.

Фактори, що впливають на вибір методів захисту компанії від недобросовісної конкуренції, наведені в таблиці 1. На кожному товарному ринку можуть бути окремі фактори, які є специфічними лише для певних ринкових умов, але загалом в таблиці перелічені чинники, що є актуальними майже для кожного ринку, що підтверджує точку зору, відповідно до якої компанії повинні діяти у співпраці з партнерами у галузі законодавства, щоб реалізувати свій внутрішній потенціал – виробництво, управління тощо [16, с. 213].

Таблиця 1. Характеристика чинників впливу на вибір методів захисту підприємства від недобросовісної конкуренції

№№ з/п	Чинники впливу	Характеристика чинників
1.	Розробленість законодавства щодо захисту від недобросовісної конкуренції	Законодавство щодо захисту від недобросовісної конкуренції визначає основні методи захисту, які може використовувати в господарській діяльності суб'єкт господарювання, включає як нормативно-законодавчі акти щодо визначення сутності недобросовісної конкуренції, так і акти про охорону прав на інтелектуальну власність.
2.	Наявність добросовісних конкурентних відносин на ринку	Формування добросовісних конкурентних відносин сприяє створенню розвинутого, цивілізованого ринку, що включає сферу виробництва й товарообміну. Конкурентні відносини – це відносини між суб'єктами господарювання з дотриманням конкурентного законодавства, в основу яких покладено принципи конкурентної боротьби – боротьби за споживача, де підприємства змушені знижувати ціни на свою продукцію, постійно вдосконалювати її якість, а це, у свою чергу, вимагає постійного вдосконалення виробництва, запровадження досягнень науковотехнічного прогресу, покращення організацій виробничих процесів. За наявності добросовісних конкурентних відносин у конкурентному середовищі суб'єкти господарювання не мають потреби активно захищатись від недобросовісної конкуренції.
3.	Проінформованість суб'єктів господарювання про права щодо захисту від проявів недобросовісної конкуренції	Для вибору методу захисту від недобросовісної конкуренції перш за все суб'єкти господарювання повинні володіти знаннями щодо правового регулювання захисту від недобросовісної конкуренції, знати свої права щодо захисту своїх прав та інтересів у судовому порядку.
4.	Прагнення учасників ринку до отримання надприбутків	Бажання отримати надприбуток може спонукати учасників ринку до витіснення конкурентів з ринку недобросовісними діями, які не відповідатимуть вимогам чинного конкурентного законодавства.
5.	Надійність захисту прав суб'єктів господарювання	Захист від проявів недобросовісної конкуренції у взаємодії із зовнішнім середовищем може проявлятися в отриманні державного захисту через надання свідоцтв власності, реєстрації торгових марок, а також через звернення в органи Антимонопольного комітету та судові органи за захистом своїх порушених прав та інтересів. Форма звернення до судів – через подання позовних заяв; до Антимонопольного комітету України – заяв та скарг. Якщо звернення суб'єктів господарювання розглядатимуться належним чином і прийматимуться рішення в обґрунтований термін, то такі суб'єкти будуть і надалі звертатись за захистом своїх прав.
6.	Налагодження стабільних ділових стосунків з партнерами	Налагодження стабільних ділових стосунків з партнерами є запорукою уникнення в майбутньому по відношенню до суб'єкта господарювання таких дій, як підкуп працівника, посадової особи покупця – (замовника); підкуп працівника, посадової особи постачальника; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника); схилення до бойкоту суб'єкта господарювання.
7.	Ступінь сформованості конкурентного середовища	Сформованість конкурентного середовища на ринку свідчить про наявність великого кола конкурентів і жорстку конкурентну боротьбу між ними. У разі недосагнення поставлених цілей конкурентними добросовісними способами деякі суб'єкти господарювання вдаються до недобросовісної конкуренції та нечесної конкурентної боротьби, що не відповідає вимогам конкурентного законодавства.
8.	Недоліки в управлінській системі	Управлінська система, що діє на підприємстві може забезпечити впровадження відповідних методів захисту від проявів недобросовісної конкуренції.
9.	Залежність від постачальників сировини з-за кордону	Структура джерел постачання на деяких ринках вимагає дотримання міжнародних нормативних актів щодо регулювання захисту від недобросовісної конкуренції.

Джерело: [16, с. 213-214].

Перш за все, недобросовісна конкуренція тягне за собою адміністративну відповідальність, що реалізується шляхом накладення штрафу на порушників у таких розмірах:

- до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – якщо дії з недобросовісної конкуренції вчиняють юридичні особи – не суб'єкти господарювання;
- до 3% доходу від продажу товарів, робіт чи послуг за звітний рік, що передує року, в якому накладається адміністративний штраф. Якщо доходів у цей період не було, то штраф у розмірі п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – для юридичних осіб, що є суб'єктами господарювання.

Особи, по відношенню до яких мала місце недобросовісна конкуренція, можуть розраховувати на захист свого законного права та інтересу.

Чинне законодавство України передбачає такі заходи захисту від недобросовісної конкуренції:

- адміністративний спосіб. Він полягає в тому, що протягом 6 місяців з моменту отримання інформації про порушення його прав, суб'єкт господарювання може подати заяву до Антимонопольного комітету про захист особистих немайнових прав. Якщо термін подання заяви про захист від недобросовісної конкуренції минув, то це є причиною відмови у реєстрації такого документа. Однак, якщо заявник доводить, що він пропустив термін подання заявки з поважних причин, порушене право потребує захисту. Кінцевий термін розгляду позовної заяви становить 30 календарних днів, але при необхідності може бути продовжений до 60 календарних днів, про що заявник буде повідомлений у письмовій формі.
- судовий порядок. Справи, засновані на порушенні прав суб'єкта господарювання у зв'язку з обмеженням монополізму, підпадають під юрисдикцію господарського суду. Крім того, рішення Антимонопольного комітету можуть бути оскаржені (повністю або частково) у господарському суді.
- звернення до ДФС. Цей вид захисту від недобросовісної конкуренції полягає у внесенні до митного реєстру товарів, що є об'єктами промислової власності.

Законодавство відіграє вирішальну роль у запобіганні та захисті від недобросовісної конкуренції. У період незалежної України – з 1991 року по сьогоднішній день – було прийнято багато законів, але основним документом, що визначає правову основу захисту споживачів та бізнесу від недобросовісної конкуренції, був і є ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07/06/96 Крім

того, відносини, пов'язані з припиненням недобросовісної конкуренції, регулюють Закон України «Про захист економічної конкуренції» [1], ЗУ «Про Антимонопольний комітет України», Господарським кодексом України та інші нормативні акти.

На жаль, незважаючи на величезну законодавчу базу, у сучасному світі є багато випадків порушень законів, що захищають економічну конкуренцію.

Аналізуючи імплементацію законодавства про конкуренцію ЄС в законодавство України, слід зазначити, що задовго до того, як Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, було ясно, що регулятивні положення потрібно вдосконалити у відповідності з європейськими стандартами, щоб поглибити відносини з ЄС. Цим питанням займалися на державному рівні, в тому числі в Антимонопольному комітеті України. Основними питаннями, які потрібно було вирішити якомога швидше, були: встановлення санкцій та покарань за порушення законодавства про конкуренцію, розслідування картелів, регулювання процесу концентрацій та злиття, а також надання АМКУ повноважень розслідувати справи щодо недотримання економічної конкуренції. Оскільки Угода про асоціацію з ЄС давала лише обмежений проміжок часу для виконання відповідних вимог, органи влади діяли відносно швидко. Наприклад, порогові значення вартісних показників, для яких вимагається дозвіл на концентрацію, були збільшені. Також була змінена система встановлення штрафу за порушення конкурентного законодавства із залученням кваліфікованих фахівців. Однак деякі проблеми залишаються невирішеними. Коло учасників концентрації ще не визначене, тому АМКУ має робити суб'єктивну оцінку. Потрібні суттєві оновлення у таких сферах, як державні закупівлі. Відповідно до статті 150 Угоди про асоціацію, для контролю за закупівлями повинен був бути створений незалежний орган, який був би державним та бути окремим від груп економічних інтересів. Тому ці обов'язки були передані АМКУ та закріплені в Законі «Про державні закупівлі», який згодом був замінений Законом «Про публічні закупівлі». Відповідно до Закону «Про державні закупівлі», запроваджено електронну систему ProZorro та змінено процедуру оскарження справ у цій сфері.

Впровадження норм ЄС щодо вертикальних угод також вимагає великої уваги. Вертикальні угоди вважаються менш антиконкурентними, ніж горизонтальні, оскільки вони можуть підвищити ефективність виробничо-збутового ланцюга та зменшити експлуатаційні витрати. АМКУ може встановити стандартні вимоги до узгоджених дій згідно із Законом про захист економічної конкуренції, які не потребують додаткового

затвердження. У цьому випадку ви можете застосувати законодавчу практику ЄС. Так, у ст. 101 Договору про функціонування ЄС зазначається, що заборона антиконкурентних заходів не поширюється на суб'єктів господарювання та їх об'єднання, якщо вони «...сприяють поліпшенню виробництва або розподілу продукції, технічному чи економічному прогресу та надають можливість споживачам отримувати вигоду без накладення обмежень на зацікавлені суб'єкти господарювання, що не є обов'язковими для досягнення цієї мети і які не дозволяють цим суб'єктам господарювання усунути конкуренцію щодо значної частини відповідної продукції». Регламент Комісії ЄС 330/2010 детально описує, які вертикальні угоди дозволені, головним чином, керуючись регулюванням частки ринку. Отже, вертикальні угоди дозволяються, якщо частки сторін на відповідних ринках не перевищують 30%, а також дотримуються певні «суворі» обмеження, які не беруть до уваги цю частку. Ці положення слід включити до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію, яка визначає правову визначеність компаній при реалізації продукції. У червні 2018 року відбулися деякі зміни у сфері регулювання порівняльної реклами – у першому читанні було прийнято законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України (гармонізація законодавства у сфері порівняльної реклами із законодавством ЄС). Законопроект дозволить використовувати порівняльну рекламу та законно використовувати зображення, торгові марки та фірмове найменування конкурентів. Закон «Про рекламу» пропонується доповнити конкретним переліком показників законності порівняльної реклами, подібним до тих, що встановлені в Директиві № 2006/114/ЄС.

Прийняття Цивільного та Господарського кодексу України у 2003 р. мало значний вплив на розвиток усієї правової системи України. Більшість вчених, що вивчають проблеми правового регулювання конкуренції, вказують на вирішальне значення Господарського кодексу України для розвитку не тільки конкуренції, але і всієї системи управління в Україні. Як справедливо зазначає Г. Л. Знаменський, в ринкових умовах економічна діяльність перетворюється на багато її елементів. Така діяльність стає вільною у широких межах, встановлених загальними «ринковими правилами» та законами. Вона базується на економічній ініціативі, підприємстві, комерційному підході та ризиках. Специфічна функція економічного законодавства полягає у забезпеченні зацікавленості суб'єктів господарювання у підвищенні ефективності виробництва, стимулюванні підприємництва та ініціативи. Індивідуальні норми та їх сукупність мають бути

спрямовані на нову мотивацію економічних одиниць до дії у горизонтальних та вертикальних взаємозв'язках. Цивільному праву слід надати «гуманітарну» спрямованість, захищаючи матеріальні та інтелектуальні інтереси людей та громадян [18]. Все це вимагало паралельної, але окремої кодифікації цивільного та господарського права. Особливістю регулювання конкурентних відносин є те, що певні правила забезпечення добросовісної конкуренції були закріплені в Цивільному кодексі, а інші – в Господарському кодексі України. Господарський кодекс України, таким чином, встановлює політичні, економічні, соціальні та правові основи для розвитку добросовісної конкуренції на ринку. Водночас прийняття Господарського кодексу України призвело до значних колізій у застосуванні права через суттєві розбіжності у правовому регулюванні конкуренції в Законах України «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції» і Господарському кодексі. Проблема полягала в тому, що положення глави 3 та 28, а також низки основних концепцій чинної Цивільної Кодексу України базуються на положенні Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», який втратив чинність у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Законом України «Про захист економічної конкуренції». Розв'язання цієї комплексної та неоднозначної проблеми можливе шляхом теоретично обґрунтованої та методологічно продуманої уніфікації норм Господарського кодексу України. Оскільки положення Господарського кодексу є більш загальними, ніж положення Законів України «Про захист економічної конкуренції», та «Про захист від недобросовісної конкуренції», Господарський кодекс повинен відображати лише правила, що встановлюють загальні основи конкуренції.

Процеси глобалізації економічного та соціального життя спричинили те, що проблеми створення ефективного механізму захисту конкуренції від будь-яких обмежень на сьогодні вийшли на міжнародний рівень. Вступ України до СОТ 16 травня 2008 р. [2, с. 1] спричинило необхідність врахувати принципи добросовісної конкуренції в рамках СОТ. Важливо зазначити, що на глобальному рівні різні аспекти конкурентної політики поступово інституціоналізуються. Угода СОТ про застосування антидемпінгових процедур дозволяє урядам держав-членів СОТ вжити відповідних заходів проти товарів, що ввозяться в країну за демпінговими цінами, якщо це завдає значної шкоди місцевим виробникам у цій країні. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх

державами-членами займає особливе місце серед міжнародних угод України [3]. Відповідно до угоди, Україна та ЄС гармонізують національне законодавство про конкуренцію, не надають державну допомогу бізнесу, не сприяють творенню умов для вироблення товарів чи надання послуг, що загрожують порушенням конкуренції. Складність конкурентного законодавства, баланс між саморегулюванням та державним регулюванням, що характеризують конкурентне законодавство, може бути основою ефективної правової системи регулювання в сучасній економіці [5]. Створення єдиної внутрішньо скоординованої системи регулювання справедливих конкурентних відносин зараз є необхідною умовою ефективного функціонування та розвитку ринкової економіки в Україні. Удосконалення правового регулювання конкурентних відносин спрямоване не на витіснення існуючих та діючих механізмів регулювання ринку, а на їх підтримку, доповнення та посилення.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, для вдосконалення системи захисту інтересів компаній від недобросовісної конкуренції в Україні необхідно:

1. Удосконалити роботу системи органів захисту інтересів суб'єктів господарювання, а саме: вдосконалити матеріально-технічне забезпечення та персонал, викоринити корупційні прояви, поліпшити координацію між органами у боротьбі з недобросовісною конкуренцією.

2. Систематизувати правові норми шляхом створення єдиного законодавства в сфері регулювання конкуренції.

3. Зміна норм національного законодавства в напрямку його наближення до норм Європейського Співтовариства та ратифікації міжнародних угод, які ще не ратифіковані.

4. Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з метою висвітлення переваг добросовісної конкуренції для підприємців та споживачів, а також процедури їх захисту від недобросовісної конкуренції. Загалом для ефективного захисту інтересів суб'єкта необхідно не тільки боротися з недобросовісною конкуренцією, використовуючи нормативні та адміністративні методи, а й

створювати такі умови, за яких було б не вигідно порушувати правила добросовісної конкуренції [8].

Як показує досвід застосування чинного законодавства України про конкуренцію, відсоток абсолютно недобросовісних дій, безпосередньо визначених законом, поступово зменшується і замінюється складними недобросовісними діями, які іноді неможливо чітко кваліфікувати. В цих умовах реалізація презумпцій добросовісності, адекватності та справедливості (статті 3, 12 Цивільного кодексу України), доповнена поняттям «зловживання правом» (стаття 13 Цивільного кодексу України), має забезпечити більш надійний та ефективний захист учасників ринку від недобросовісної конкуренції.

Розширення сфери застосування положень статті 13 Цивільного кодексу України щодо кваліфікації певних форм недобросовісної конкуренції, які не визначені у спеціальному законодавстві, матиме позитивний вплив на розвиток Цивільного та конкурентного законодавства. Підводячи підсумок, оцінюючи рівень добросовісності ділової практики, слід мати на увазі, що з розвитком економічної системи та зростанням соціальних стандартів повинна реформуватись і концепція захисту від недобросовісної конкуренції, особливо шляхом поширення регулюючого впливу на державу та споживачів, громадськість в цілому.

Реформа чинного законодавства України у сфері економічної конкуренції повинна базуватися на законодавстві ЄС та досвіді держав-членів. Необхідно не лише імплементувати відповідні нормативні акти, а й створити умови для роботи відповідних органів без політичного втручання груп інтересів. Водночас, включаючи певні стандарти ЄС, слід враховувати особливості вітчизняного ринку. Слід зазначити, що в теорії сучасної української юриспруденції не існує єдиної позиції щодо визначення змісту та структури конкурентного законодавства. Вивчаючи особливості розвитку правового регулювання економічної конкуренції в Україні, слід мати на увазі, що, з одного боку, джерелами конкурентного права є нормативні акти, міжнародні договори, прецеденти чи ділова практика, пов'язана із припиненням недобросовісної конкуренції, а з іншого боку – із захистом від проявів монополістичної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про особливості застосування положень законодавства про захист від недобросовісної конкуренції у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 18 грудня 2008 року № 689 – VI. Інформаційний лист Антимонопольного комітету України.
2. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі Верховна Рада України; Закон від 10.04.2008 № 250-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250-17>.
3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний документ від 14.06.1994. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
4. Андрощук Г. Правова охорона комерційної таємниці в країнах Європейського Союзу. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 49–58.
5. Бакалінська О. О. Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2013, 3 с. 53.
6. Волков А.В. Злоупотребление гражданскими правами проблемы теории и практики. Москва. Волтерс Клувер, 2018.
7. Горбаль Н. І., Романишин С. Б., Когут У. І. Імплементация в Україні антимонопольного законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 182–190.
8. Гороховська О. В., Семенюк І. С. Захист комерційної таємниці в міжнародному праві та законодавстві зарубіжних країн. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2016. № 1. С. 86–91.
9. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. 1992. С. 43- 44.
10. Дахно І. І. Антимонопольне право. Курс лекцій. Київ. Четверта хвиля, 2008. 352 с.
11. Доступність методів захисту від недобросовісної конкуренції для суб'єктів господарювання. URL: http://ena.lp.edu.ua/8080/bitstream/tb13861132_210-216_Vis_720_Menegment.pdf 8.
12. Завада О. Л. Перспективи розвитку конкурентного законодавства. Доповідь на міжнародній конференції. 2017. 8-9 липня.
13. Ибрагимова М. В. Злоупотребление субъективным гражданским правом понятие, сущность, последствия. 2015. с. 45.
14. Кондратовская С. Н. Правовые проблемы пресечения недобросовестной конкуренции на товарных рынках. Дисс.... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург 2016. С. 40-42.
15. Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование). Юрлитинформ. 2010.
16. Мельниченко О. І. Інструменти конкурентної політики. Конкуренція. *Вісник Антимонопольного комітету України*. 2003. № 3. с. 34
17. Михальчин Н.Л. Доступність методів захисту від недобросовісної конкуренції для суб'єктів господарювання. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>
18. Мовчан А. В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах європейської інтеграції. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 127–131.
19. Новицкий И.Б. Принцип доброй совести в проекте обязательственного права. *Вестник гражданского права*. 2016. N 6. с.56
20. Панченко М. Добросовісність розумність справедливість – правові засади цивільного права України *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С.147-149.
21. Паращук С. А. Недобросовестная конкуренция содержание и правовые средства ее прекращения. Дисс. канд. юрид. наук.. 1995. с. 57.
22. Силенко Т. Недобросовісна конкуренція світові підходи та українські реалії. URL: <http://pravotoday.in.ua/press-centrepublicationspub-1179>.
23. Хрустальова В. Проблеми становлення цивілізованого конкурентного середовища на інтелектуально-інформаційному ринку України. URL: <http://www.bezpeka.com/rulib/spec/awcompetitive-environment-information-market.html>
24. Швець Г. О., Недобросовісна конкуренція в сфері інтелектуальної власності. *REPORTER OF THE PRAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY*. Section Economic sciences 2016 Issue 31, Volume 1 С. 267-271
25. Щокін Р. Г. Сутність недобросовісної конкуренції за господарським законодавством України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія Юриспруденція. 2014. №11. С. 18-21.

REFERENCES

1. Pro osoblivosti zastosuvannya polozhen' zakonodavstva pro zahist vid nedobrosovisnoi konkurencii u zv'jazku z nabrannjam chinnosti Zakonom Ukraïni «Pro vnesennja zmin do Zakonu Ukraïni «Pro zahist vid nedobrosovisnoi konkurencii» vid 18 grudnja 2008 roku № 689 – VI. Informacijnij list Antimonopol'nogo komitetu Ukraïni [On the peculiarities of application of the provisions of the legislation on protection against unfair competition in connection with the entry into force of the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On Protection against Unfair Competition "of December 18, 2008 № 689 – VI. Information letter of the Antimonopoly Committee of Ukraine] [in Ukrainian].
2. Pro ratifikaciju Protokolu pro vstup Ukraïni do Svitovoi organizacii torgivli Verhovna Rada Ukraïni; Zakon vid 10.04.2008 № 250-VI <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250-17> [On Ratification of the Protocol on Ukraine's Accession to the World Trade Organization The Verkhovna Rada of Ukraine] [in Ukrainian].
3. Uгода pro partnerstvo i spivrobotnictvo mizh Ukraïnoju i Evropejs'kimi Spivtovaristvami ta ih derzhavami-chlenami. [Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Communities and their Member States] Mizhnarodnij dokument vid 14.06.1994. Retrieved from: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/w998_012 [in Ukrainian].
4. Androshhuk, G. (2012). Pravova ohorona komercijnoi taemnici v krainah Evropejs'kogo Sojuzu. [Legal protection of trade secrets in the European Union. Theory and practice of intellectual property] *Teorija i praktika intelektual'noi vlasnosti*, 6, 49–58. [in Ukrainian].
5. Bakalins'ka, O. O. (2013). Problemi i perspektivi rozvitku konkurentnogo zakonodavstva Ukraïni. [Problems and prospects of development of competition legislation of Ukraine] *Chasopis Kyivs'kogo universitetu prava*, 3, 53. [in Ukrainian].
6. Volkov, A. V. (2009). Zloupotreblenie grazhdanskimi pravami problemy teorii i praktiki. [Abuse of civil rights is a problem of theory and practice] M. Volters Kluver [in Ukrainian].
7. Gorbali, N. I., Romanishin, S. B., Kogut, U. I. (2016). Implementacija v Ukraïni antimonopol'nogo zakonodavstva Evropejs'kogo Sojuzu. *Naukovij visnik NLTU Ukraïni*. [VI Implementation in Ukraine of antitrust law of the European Union], 26.2, 182–190. [in Ukrainian].
8. Gorohovs'ka, O. V., Semenjuk I. S. (2016). Zahist komercijnoi taemnici v mizhnarodnomu pravi ta zakonodavstvi zarubizhnih kraïn. [Protection of trade secrets in international law and the legislation of foreign countries] *Derzhava ta regiony. Serija «Pravo»*, 1, 86–91. [in Ukrainian].
9. Gribanov, V. P. (1992). Predely osushhestvlenija i zashhity grazhdanskih prav. [Limits of implementation and protection of civil rights.]. [in Russian].
10. Dahno, I. I. (1998). Antimonopol'ne pravo. [Antitrust law. Course of lectures] Kurs lekcij. Chetverta hvilja. [in Ukrainian]
11. Dostupnist' metodiv zahistu vid nedobrosovisnoi konkurencii dlja sub'ektiv gospodarjuvannja [Availability of methods of protection against unfair competition for business entities]. URL: http://pena.lp.edu.ua/8080bitstream/13861132_210-216_Vis_720_Menegment.pdf 8. [in Ukrainian].
12. Zavada, O. L. (1997). Perspektivi rozvitku konkurentnogo zakonodavstva [Prospects for the development of competition law] *Dopovid' na mizhnarodnij konferencii*. [in Ukrainian].
13. Ibragimova, M. V. (2005). Zloupotreblenie subektivnym grazhdanskim pravom ponjatje, sushhnost', posledstvija. [Abuse of subjective civil law concept, essence, consequences] [in Russian].
14. Kondratovskaja, S. N. (2005). Pravovyje problemy presechenija nedobrosovestnoj konkurencii na tovarnyh rynkah. [Kondratovskaya SN Legal problems of suppression of unfair competition in commodity markets]. [in Russian].
15. Malinovskij, A. A. (2010). Zloupotreblenie subektivnym pravom (teoretiko-pravovoe issledovanie). [Abuse of subjective law] *Jurlitinform*. [in Russian].
16. Mel'nichenko, O. I. (2003). Instrumenti konkurentnoi politiki [Competition policy tools. Competition. Bulletin of the Antimonopoly Committee of Ukraine] *Konkurencija. Visnik Antimonopol'nogo komitetu Ukraïni*, 3, 34 [in Ukrainian].
17. Mihal'chishin, N. L. (n. d.). *Dostupnist' metodiv zahistu vid nedobrosovisnoi konkurencii dlja sub'ektiv gospodarjuvannja*. [Availability of methods of protection against unfair competition for business entities. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository] Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. Retrieved from: <http://pena.lp.edu.ua> [in Ukrainian].
18. Movchan, A. V. (2016). Pravove reguljuvannja zahistu ekonomichnoi konkurencii v umovah evropejs'koï integracii. [Legal regulation of protection of economic competition in the conditions of European integration] *Pravo. Ua*, 1, 127–131. [in Ukrainian].
19. Novickij, I. B. (2016). Princip dobroj sovesti v proekte objazatel'stvennogo prava. Vestnik grazhdanskogo prava. [The principle of good conscience in the draft law of obligations. *Business Bulletin*, 6, 56 [in Russian].
20. Panchenko, M. (2006). Dobrosovisnist' rozumnist' spravedlivist' – pravovi zasadi civil'nogo prava Ukraïni. [Good faith, reasonableness, justice – the legal basis of civil law of Ukraine Entrepreneurship, economy and law] *Pidpriemnictvo, gospodarstvo i pravo*.- 2006. № 12. S.147-149. [in Ukrainian].
21. Parashhuk, S. A. (1995). Nedobrosovestnaja konkurencija soderzhanie i pravovyje sredstva ee prekrashhenija. [Unfair competition content and legal means of its termination] *Diss. kand. jurid. nauk.*. 1995. [in Russian].
22. Silenko, T. *Nedobrosovisna konkurencija svitovi pidhodi ta Ukraïns'ki realii*. [Unfair competition world approaches and Ukrainian realities] Retrieved from: <http://pravotoday.in.ua/press-centrepublicationspub-1179> [in Ukrainian].

23. Hrustal'ova. V. (n.d.). Problemy stanovlennja civilizovanogo konkurentnogo seredovishha na intelektual'no-informacijnomu rinku Ukraini. [Problems of formation of a civilized competitive environment in the intellectual and information market of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.bezpeka.comrulibspeclawcompetitive-environment-information-market.html> [in Ukrainian].
24. Shvec', G. O. (2016). Nedobrosovisna konkurencija v sferi intelektual'noi vlasnosti [Unfair competition in the field of intellectual property]. *REPORTER OF THE PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY*. Section Economic sciences, 31(1), 267-271 [in Ukrainian].
25. Shhokin. R. G. (2014). Sutnist' nedobrosovisnoi konkurencii za gospodars'kim zakonodavstvom Ukraini. [The essence of unfair competition under the economic legislation of Ukraine. *Naukovij visnik mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu*. Serija Jurisprudencija. 2014. №11. s. 18-21. [in Ukrainian].